

Миле Милатовић

КРАТАК ПРЕГЛЕД — РЕКОНСТРУКЦИЈА — ОРГАНИЗАЦИОНО-КАДРОВСКОГ СТАЊА ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ВАЉЕВУ У ПЕРИОДУ 1934—1938.

Обнављање КП Југославије у Ваљеву, после шестојануарске — 1929 — монархофашистичке диктатуре, пада у 1934-ој години, када је Октобра месеца формирана прва партијска ћелија у саставу др. Милош Пантић, Обрен Николић, обућарски радник и Миле Милатовић, студент права. Прочелник ове парт. ћелије био је Обрен Николић.

У пролеће 1935. године формирана је и друга парт. ћелија у саставу Христивоје-Христа Митровић, обућарски радник, Душан Савић, опанчарски радник, и Богосав Митровић, столарски радник.

Убрзо после формирања друге парт. ћелије, првоформирана парт. ћелија, којом је руководио Обрен Николић, прераста у Поверенство Месног Комитета КПЈ за Ваљево.

Концем 1935. године формира се и трећа парт. ћелија од другова Милана Китановића, обућарског радника, др. Милоша Пантића и Миљка Николића, заступника шиваћих машина „Сингер“. За прочелника ове парт. ћелије долази Милан Китановић.

Марта 1936. године Поверенство МКВ се реорганизује, уз мање измене, у Месни Комитет КПЈ за град Ваљево. У новоформираном МКВ улазе Милан Китановић, Павле Лукин, судијски приправник из Сплита, који је недавно био дошао из шабачке парт. организације, Драгојло Дудић, земљорадник из Клинаца и Миле Милатовић. За секретара МКВ изабран је Миле Милатовић. По изричитој директиви Обласног Комитета КПЈ за Србију, др. Пантић није биран у МКВ, нити и у једну парт. ћелију. Обласни Комитет је, при оваквој одлуци, полазио од чињенице да је др. Пантић већ био тешко компромитован и под сталном полицијском присмотром. Уз то, др. Пантић је држао на личној вези велики број комуниста из округа Ваљевског, а делимично и подринског, с којима је Обласни Комитет, сигурно, рачунао као са драгоценим политичким капиталом за доцнији рад Партије на једном ширем подручју. Поред наведеног, др. Пантић до-

бија посебан задатак да кроз масовне акције, предавања, зборове и сл. иступајући заједно са политичарима — представницима левичарских, демократских и грађанских опозиционих странака, а на линији Народног Фронта, ради на својој властитој легализацији, а самим тим и на легализацији идеја и програма Комунистичке Партије Југославије.

Делокруг рада тако формираног МКВ био је знатно шири од самог града Ваљева и захватао је срез ваљевски и делове срезова колубарског и тамнавског, где су већ постојале прилично јаке парт. организације, нарочито у срезу колубарском.

Задужења чланова Месног Комитета била су одређена према бази односно средини у којој су се чланови МК највише кретали. Тако, Миле Милатовић, секретар МК Ваљево, поред одржавање везе са Обласним Комитетом, ради у Омладинском Клубу Интелектуалног рада (ОКИР) и касније у Удружењу студената права; Китановић добија сектор рада у Синдикатима, посебно у „Абрашевићу“ и дечијој групи „Будућност“; Дудић је задужен за рад на селу, а уз то руководи и једном групом симпатизера, земљорадника, у Клиницима. Та група је била врло блиска Партији, како по својим осећањима, тако и по свом социјалном саставу, али није могла у то време, а ни касније, да израсте у партијску ћелију. Групу су сачињавали један средње имућан сељак, двојица сиромашних сељака, беземљаша и један сеоски слуга. Сви су они 1941. године, на позив Комунистичке Партије, отишли у партизане. Лукин ради међу интелектуалцима, својим колегама, у Окружном и Среском суду у Ваљеву. Уз то, као изванредно добар познавалац Марксизма, задужен је да ради на идејно-политичком уздизању чланова Партије, у форми предавања и кратких курсева.

У јесен 1936. године МКВ доноси одлуку о проширивању и реорганизацији парт. ћелија. Тако, парт. ћелију, којом је руководио Китановић, преузима Златомир Петровић, абаџиски радник. У састав ове ћелије улазе Миљко Николић, Обрен Николић и Златомир Петровић, као прочелник. Ова ћелија је требало да се прошири са Радованом Лучићем, опанчарским радником, којег је већ дуже времена припремао Обрен Николић за улазак у Партију. Ћелија, којом руководи Христа Митровић, остаје у истом саставу, али је и она требала да се прошири са учлањавањем у Партију Драгомира-Коче Ускоковића, опанчарског радника, са којим је радио Душан Савић. Према извештајима Павла Лукина, члана МКВ, били су сазрели услови за формирање једне парт. ћелије међу интелектуалцима, па је МК дао сагласност да се формира парт. ћелија од Миливоја Стефановића, дописника Политике, Мирка Кепетанића, судијског приправника и Момчила Павићевића, новинара. Стефановић је био припадник левог крила Драгољубове Земљорадничке странке а Павићевић и Капетанић били су симпатизери и врло блиски Комунистичкој Партији Југославије.

Средином септембра месеца 1936. године формирана је једна парт. ћелија у 5. пешадијском пуку у Ваљеву, у саставу Здравко Јовановић, наредник-водник, Влада Пиперски, вајар, који се налазио на одслужењу војног рока у 5. пешадијском пуку и Миле Милатовић. Ова парт. ћелија држана је у најдубљој кон-

Миле Милатовић и др Миша Пантић уочи рата

спирацији и за њу је поред секретара МК Милатовића, који је са њом руководио, знао још само др. Пантић. У ваљевском гарнизону било је још 3—4 подофицира са којима је Здравко радио. Међу њима се нарочито истицао и био врло близак Партији Ранислав Миливојевић, подофицир-наредник. Планирано је да се Миливојевић прими у Партију и да Здравко преузме ру-

ковођење овом парт. ћелијом. Међутим, до овога није дошло због изласка Пиперског из војске, а и партијске провале која је брзо уследила и која је утицала више него негативно, заправо, застрашујуће на поменуте подофицире. Здравко је наставно и после провале у ваљевској партијској организацији, истина са много ризика и опасности, да ради појединачно са Миливојевићем и осталим подофицирима и да их припрема за улазак у Партију, остајући и даље на личној вези са Милатовићем и др. Панчићем. Поред рада у војсци, Здравко је радио на парт. техници, која је у прво време била смештена у његовом стану, а касније у стану Стипа Спливала, геометра, родом из Сплита, на раду у ваљевском катастру. То је била врло једноставна ручна техника, гештетнер-ваљак, матрице, фарба и служила је за избацивање краћих, и мањег броја, летака, док се друга, доста гломазна и теже покретна техника, налазила закопана на 3. километру далеко од Ваљева, код Страина Минића, из Драчића, који је радио код Друштва за улепшавање Ваљева на издавању чамаца за возњу на реци Обници. Та ће техника ступити у дејство и почети да се користи тек касније у време формирања Окружног Комитета КПЈ за Ваљево.

Некако у исто време — 1936. — када је формирана парт. ћелија у војсци, МКВ доноси одлуку о формирању једне марксистичке групе — кружока, састављене од напредних омладинаца студената, младих радника и једног средњешколца. Групом је у почетку руководио Милатовић, а доцније Жикница Јовановић и Саватије Станишић. Основни задатак ове групе био је да се читањем и прорадом научне марксистичке литературе изграђује идејно-политички у марксистичком духу и преноси стечено знање на радничку и интелектуалну омладину у Удружењу студената права и у ОКИР-у.

Поред ове марксистичке групе — кружока, која је највише радила међу интелектуалцима — младима — и била на путу да убрзо прерасте у партијску ћелију, НК је планирао да формира једну парт. ћелију у саставу Сретен Томић, земљорадник из Стубла, Марковићи Новак и Милорад, земљорадници и Милош, радник из Богатића и Страин Минић, земљорадник из Драчића. Њих је др. Панчић већ дуже времена држао на личној вези и припремао за улазак у Партију. Били су то средње имућни сељаци, а Сретен Томић, један од имућнијих, док је једино Страин Минић био доста сиромашан, скоро безземљаш, али сви су они већ годинама давали прилог за Народну Помоћ, а у време штрајкова у Ваљеву и, прехрамбене намирнице. Тешкоће су лежале око формирања партијске организације — парт. ћелије — од ових другова, једино због територијалне — просторне удаљености, међутим, и за ово би се нашло решење, али су убрзо нашли догађаји који су омели планове МКВ.

МКВ је посебну пажњу посвећивао раду са омладином. Међутим, нека чврста организација међу радничком омлади-

ном у граду није постојала. Али, Партија се у сваком моменту могла ослонити на велики број радника омладинаца за извршавање конкретних задатака. Тако, ако је требало исписати пароле, растурити летке или предузети, чак неку већу акцију око разбијања Љотићевих и Топаловићевих зборова, довољно је било Партија само да да знак, па да се пређе у акцију. Што се тиче утицаја Партије на селу и рада са сеоском омладином стање је било доста лоше. Сем појединаца и то у оних селима одакле су били напредни студенти и који су вршили утицај на те појединце, Партија, у то време, није имала организованих упоришта међу сеоском омладином. Заправо, СКОЈ је код нас тек био у повоју и доста се споро организационо учвршћивао.

Новембра месеца 1936. године у Ваљево долази Мутимир Поповић, инструктор Обласног Комитета КПЈ за Србију са директивом о формирању Окружног комитета КПЈ за округе ваљевски и подрински (Шабац). Партијска организација у Шапцу добила је исту директиву, тако да су се Миле Милатовић и Драгољуб Јовичић, члан МК Шабац, састали два пута у Београду у децембру месецу 1936. године, а једном Лукини и Јовичић у Шапцу, такође, у децембру, да се договоре о формирању Окружног комитета КПЈ за ваљевско-шабачко подручје.

Међутим, сви планови и одлуке МКВ о реорганизацији и проширењу партијске организације пријемом нових чланова, као и директива Обласног комитета КПЈ за Србију о формирању Окружног комитета за ваљевско-шабачко подручје, нису реализовани због провале у шабачкој парт. организацији, која се убрзо пренела и на Ваљево.

До провале парт. организације у Ваљеву дошло је почетком 1937 године. 12. фебруара у Ваљево је из Шапца спроведен, у пратњи агената Управе града Сарајева, Драгољуб Јовичић, ради сучења са Милатовићем и Лукином. Милатовић се тога дана налазио у Београду, ради полагања испита на Правном факултету. Провала је почела са хапшењем Лукина. Истог дана увече ухапшен је Милан Китановић, а 13. фебруара после подне и Милатовић, по повратку из Београда. У року од три дана Месни комитет и скоро цела партијска организација у Ваљеву, били су похапшени.

Суђење је одржано у Ваљеву од 26—29. маја 1937. год. пред делегираним Судом за заштиту државе. Иако је пресуда била ослобађајућа, захваљујући председнику Већа делегираног Суда за заштиту државе, Радн Радовићу, већ годинама организованом члану КПЈ, којег је држао на личној вези др. Пантић, Судском већу у целини, доброј одбрани адвоката и делимично добром држању оптужених, последице фебруарске провале биле су тешке и још дуго су се осећале. Партијска истрага око држања пред полицијом трајала је неколико месеци и ваљевска партијска организација била је више него преполовљена. Од једанаест чланова КПЈ, колико је изведено на СУД, петорица су,

после партијске истраге остали у Партији, а шесторица су „заобиђени”. Међутим, врло је карактеристично у животу и раду парт. организације у Ваљеву да су баш године 1937—1938. године великих акција, што само за себе говори, колики је био утицај ваљевске партијске организације на масе. То су године учвршћивања и пуне афирмације Народног Фронта, великих акција против Комкордата, масовних демонстрација против Владе Стојадиновића и сл.